עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פי"ד מהלכות ק"ש הלכה ו סמג עשין יח טוש"ע או"ח סימן עג סעיף ה:
כ ב מיי' פ"י מהלכות כלאים הלכה כט סמג לאוין רפג טוש"ע יו"ד סימן שג [ס"א]:
ג [מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה ג טוש"ע יו"ד סי' שעב סעיף א]:
כא ד מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה יד טוש"ע יו"ד סימן שעב סעיף א:
כב ה ו מיי' פ"ו מהל' קרבן פסח הלכה ח:
כג ז מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה יד טור יו"ד סימן שעב:
כד ח מיי' פי"א מהלכות אבדה הלכה יח [והלכה יג ופי"ב הל' א] סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סימן רסג סעיף ב ג:

◆

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

◆

רבינו חננאל

[מנפח אדם בית הפרס והולך וכו'. פי', שמפריח עפר תיחוח, וכיון שגילה עפר ולא ראה עצם תחתיו טהור. וכן אם נידש בית הפרס כיון שנדרס ברגלי העוברין ושבין, אלו היה שם עצם ודאי נדרס ונתמעט ונטהר המקום]. א"ר אלעזר בר צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות לרוץ לקראת מלכים. וארונות הללו כלים היו והיו בהן חלל טפח בין גגותיהן ולמתים. [גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה. פי', כגון זקן שראה בהמת חבירו והיא נדחה, ואין כבודו להנהיג בהמה, אינו חייב להשיבה, שנאמר והתעלמת, ואמרינן פעמים שאתה מתעלם, באיזה צד, כגון זקן שאין כבודו להנהיג לפניו בהמות שהוא פטור מלהשיב, נמצא כבוד הזקן דוחה את הכתוב לא תוכל להתעלם]. ת"ר ולאחותו מה ת"ל וכו'. פי' ולאחותו מה ת"ל בנזיר. כלומר לאחיו אינו מטמא לאחותו לא כ"ש, א"כ מה ת"ל ולאחותו, הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו, שבשתיהן אע"פ שהן מצות עשה שהוא חייב עליהן כרת כדתנן בכריתות הפסח והמילה מצות עשה והן בכרת, דכתיב וערל זכר אשר לא ימול וכו', וכתיב וחדל לעשות הפסח ונכרתה וגו', ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא. דייקינן מדכתיב והאיש אשר הוא טהור וגו' ומן ערל זכר אשר לא ימול, כלומר אינו רשאי להטמא למתו ולבטל המצוה. יכול אף למת מצוה לא יטמא, שאם נטמא נמצא בטל מן המצוה ת"ל ולאחותו, הנה הנזיר מצווה שלא להטמאות וכתיב ולאחותו מופנה ללמד ממנה לאחותו אינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה אע"פ שמבטל העבודה.

◆

רב נסים גאון

התלמיד. וזה שאמרו יצאת בת קול ואמרה מה לכם אצל ר' אליעזר שהלכה כמותו בכ"מ ראיתי בו בי תשובות האחת כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה אלא בכל מקום סתם הוא שאמרה ואיפשר לומר כי בכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה או מה שדומה לו ששמעו שאין הלכה כר' אליעזר בזה הדבר ויהיו דברי בת קול נכוחים וקיימים והשנית שלא היתה הכונה אלא לנסות את החכמים אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול ואם לאו ודומה למה שכתב (דברים יג) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם והנה נודע עם כל זאת בירור קבלתם וזה שאמר ר' יהושע (דברים ל) לא בשמים היא כלומר כי תורת ה' תמימה וכבר נתנה לנו בסיני והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד ואין בתורתנו חסרון ולא ספק כדי שנצטרך אל ראיה מן השמים וכל מקום בתלמוד שיש בו ור' יהושע היא דאמר אין משגיחין בבת קול מיכן היא עיקרו והברכה שבירכוהו לר' אליעזר שהיא כינוי לנידוי פירשו במסכת סנהדרין בסוף פרק ד' מיתות (דף סח) כי בשעת פטירתו התירוהו כמו שאמרו עמד ר' יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר: **העומדים** בשורה הפנימיים פטורין. במס' סנהדרין בפרק כהן גדול (דף יט) אמרינן אמר ר' מנשיא בר עות שאילית את ר' יאשיה רבה מבית עילמין דהוצל ואמר לי אין שורה פחותה מי"ד בני אדם ואין אבלים מן המנין: תרגמה ר' אבא בבית הפרס דרבנן. איתיה לפירושא דפירקא קמא באהלות [משנה ג] אלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל עצם כשעורה וכו' מכלל דאי לא הוה ביה כשעורה אינו מטמא ובפרק יום הכפורים (יומא דע"ט) אמרינן בעי רב אשי עצם כשעורה שאמרו בקליפתה או בלא קליפתה בלחה או ביבשה ואמר רב ספא לחה שיבולת מיקריא בלא קליפתה (עי' נדרים דף מ"א) ערקן מיקרי: ת"ש ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. הא ברייתא אהא קרא קיימא דאזהר ביה רחמנא לנזיר מליטמא כדכתיב (במדבר ו) לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא וזה שדבר הכתוב בכל אלו הקרובין צריך היה הדבר להזכיר את כולם שאי אפשר שיזכיר דבר שאין בו תלמוד כדכתיב (דברים לב) כי לא דבר רק הוא מכם ואין לנו דרך לידע לאיזה תלמוד נכתבו כולם אלא מקבלת החכמים ז"ל לפי שאם באנו

העומדים בשורה וכו': [א]ת"ר [א]שורה הרואה פנימה פטורה ושאינה רואה פנימה חייבת רבי יהודה אומר הבאים מחמת האבל פטורין מחמת עצמן חייבין: אמר רב יהודה אמר רב [ב]המוצא כלאים בבגדו פושטן אפי' בשוק מ"ט [1]אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' [ג]כ"מ שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב מתיבי [ד]קברו את המת וחזרו ולפניהם ב' דרכים אחת טהורה ואחת טמאה בא בטהורה באין עמו בטהורה בא בטמאה באין עמו בטמאה משום כבודו אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' תרגמה רבי אבא בבית הפרס דרבנן דאמר [ה]רב יהודה אמר שמואל [ו]מנפח אדם בית הפרס והולך ואמר רב יהודה בר אשי משמיה דרב [ז]בית הפרס שנדש טהור ת"ש דאמר ר' אלעזר בר צדוק [ח]מדלגין היינו על גבי ארונות של מתים לקראת מלכי ישראל ולא לקראת מלכי ישראל בלבד אמרו אלא אפי' לקראת מלכי עכו"ם שאם יזכה יבחין בין מלכי ישראל למלכי עכו"ם אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כדרבא דאמר רבא דבר תורה אהל כל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה ושאין בו חלל טפח אינו חוצץ בפני הטומאה ורוב ארונות יש בהן חלל טפח וגזרו על שיש בהן משום שאין בהן ומשום כבוד מלכים לא גזרו בהו רבנן ת"ש [ט]גדול כבוד הבריות שדוחה [את] לא תעשה שבתורה ואמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' תרגמה רב בר שבא קמיה דרב כהנא בלאו [2]דלא תסור אחיכו עליה לאו דלא תסור דאורייתא היא אמר רב כהנא [י]גברא רבה אמר מילתא לא תחיכו עליה כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור ומשום כבודו שרו רבנן [כ]ת"ש [3]והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם מהם ופעמים שאין אתה מתעלם מהם הא כיצד אם [ל]היה כהן והיא בבית הקברות או היה זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה מלאכתו מרובה משל חברו לכך נאמר והתעלמת אמאי לימא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' שאני התם דכתיב והתעלמת מהם וליגמר מינה [מ]איסורא ממונא לא ילפינן ת"ש [4]ולאחותו [נ]מה תלמוד לומר הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יחזור ויטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא להם כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא
אבל

מדלגין היינו על גבי ארונות. תימה לפ"ה דפי' גולל כיסוי של ארון דתני' [פ]כל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק וא"כ גם הגולל מטמא באהל והיאך היו מדלגין עליו וי"ל דלא קשה דהא תני' בשמחות (פ"ד הלכה כא) [צ]כל טומאה שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה וגולל ודופק אין נזיר מגלח עליהן כדתנן במס' נזיר פרק כהן גדול (דף נד.) והיה אומר ר"ת דליתי' להני כללי דהא אמר התם רביעית דם אין הנזיר מגלח עליו עד שיהא חצי לוג ואפילו הכי כהן מוזהר עליו כדאמרינן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דרביעית דם הבא מב' מתים טמא ומפקינן ליה מעל כל נפשות מת לא יבא וי"ל דהתם מכל מקום הוי שם טומאה שהנזיר מגלח עליה אבל גולל ודופק אינו כלל בנזיר ולכך אין כהן מוזהר עליו א"נ הא ברייתא סברה כזקנים הראשונים [נזיר נג.] שהיו אומרי' רביעית דם גם בתגלחת נזיר ומיהו תימה אמאי אין המת מטמא באהל כיון שהכסוי עצמו מקבל טומאה דכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה אם כן מטמא באהל וי"ל דאין מטמא אלא כד אילון[א] שבו אבל כד פנימי טהור כדתנן במסכת אהלות בפט"ו (משנה ט) חבית שהיא מלאה משקין טהורים ומוקפת צמיד פתיל ועשאה גולל לקבר הנוגע בה מטמא טומאת שבעה והחבית והמשקין טהורין לפי שצד פנימי כולו טהור ומיהו תימה לפ"ה דפירש בפ"ק דערובין (דף טו) (ב) גבי אין עושין מבעלי חיים גולל ודופק לקבר ואי גולל היינו כסוי הארון וכי עושין מבעלי חיים כסוי לארון (ג) ע"כ פר"ת דגולל היינו מצבה וכן דרך בני אדם ליתן בהמה על הקבר לסימן עד שיתנו עליו מצבה[ס]:

רוב ארונות יש להם חלל טפח. ונ"ל שראש הארון פתוח שאם היה סתום אדרבה כי יש בו פותח טפח מטמא ואפילו כנגד הריקן שבו כדאמרינן במסכת אהלות בפ"ז (מ"א) נפש אטומה הנוגע בה מן הצדדין טהור פי' כנגד הריקן מפני שטומאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואם היה מקום הטומאה טפח ע"ט (ד) על רום טפח הנוגע בה מכל מקום טמא מפני שהוא כקבר סתום אלמא בקבר סתום אינו מטמא כל סביביו אלא כשיש עליו טפח אבל בטומאה רצוצה אינו מטמא אלא כנגד הטומאה ולא מצד הריקן ובפרק המוכר פירות (ב"ב דף ק:) יש להאריך[פ]: **ולאחותו** מה ת"ל. גבי נזיר כתיב על (כל נפשות) [נפש] מת לא יבא וכתיב בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא וכולהו יתירי נינהו דמנפש מת נפקא ודרשינן לאביו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטריך דהא מנפש מת נפקא כולהו ולא בא אלא להוציא מת מצוה שמותר לטמא בו לאמו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטריך ולהתיר את מצוה דמלאביו נפקא אלא להביא שאם היה נזיר וכהן שיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מוזהירו מלטמא אלא לאמו אבל מטמא הוא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר שאם היה כהן גדול ונזיר דקדושתו חמור דגם בלא נזירות אסור לטמא לקרוביו אעפ"כ לאחיו הוא דאינו מטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לנזיר גרידא ולא לכהן הדיוט נזיר תנהו ענין לכ"ג נזיר ולאחותו מה תלמוד לומר הרי שאם היה כ"ג ונזיר והלך לשחוט פסחו ולמול את בנו דליכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה: **אמרת** לא יטמא. מפני שקאי על אדם שהוא נזיר וכהן גדול ועושה פסח משמע דעושה פסח גרידא רשאי לטמא לקרובים ותימה דבזבחים (פי"ב דף ק.) גבי מעשה דיוסף הכהן שמתה אשתו בערב פסח וטמאוהו אחיו בע"כ ופריך מהא ברייתא דהכא דקאמר לא יטמא ומאי פריך דילמא שאני הכא דמיירי דכל קדושות האלו בו כדפריש' אבל עושה פסחו גרידא אימא רשאי לטמא על כן נראה לפרש אמרת
לא

הרואה פנימה. את חלל ההקף אחורי שורה הפנימית והאבל יושב שם: **מחמת עצמן.** ולא מחמת כבוד שלא באו לנחם אלא לראות את המאורע: **אין חכמה.** חשובה נגד ה': **אחת טמאה.** שיש בה קבר: **בא בטהורה.** האבל: **בבית הפרס.** דלא מטמא אלא מדרבנן[ס] והוא שדה שנחרש בו קבר וחשו חכמים שמא דלדלו כלי המחרישה את העצמות והדורס עליה' מסיטן ועצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ולא באהל וכיון דמדרבנן הוא דאסור רבנן הוא דאתלוה ליקרייהו גבי אבל: **מנפח אדם.** לפניו שאם היה שם עצם ירצנו דאי דאורייתא הוא לא הוינן מזלזלין ביה כולי האי למיסמך אנפיחה. והכי בדיקה לעושה פסח איסתרי ולא לאוכלי תרומה כדאמרינן בחומר בקדש (חגיגה דף כה:): **שנדש.** ברגלים: [ע]**לקראת מלכי ישראל.** הרי לכבוד הבריות עוברים על נפש לא יטמא (ויקרא כא) דהא ר' אלעזר בר צדוק כהן הוה כדאמרינן בבכורות (דף לו.): **מדלגין.** מארון לארון: **דבר תורה.** הלכה למשה מסיני: **אינו חוצץ בפני הטומאה.** דנקראת טומאה רצוצה ובוקעת ועולה: **את לא תעשה.** קס"ד כל ל"ת קאמר: **כלאו דלא תסור וגו' אחיכו עליה.** איהו סבור דאפי' אמרו לו דבר תורה והוא עומד בפני הכבוד יעבור עליו והא האי נמי דאורייתא הוא: **כל מילי דרבנן וכו'.** והכי קאמר להו דבר שהוא מדברי סופרים נדחה מפני כבוד הבריות וקרי ליה ל"ת משום דכתיב לא תסור. ודקא קשיא לכו דאורייתא הוא רבנן אתלוה ליקרייהו לעבור על דבריהם היכא דליכא כבוד הבריות כגון לטלטל בשבת אבנים של בית הכסא לקנוח (שבת דף פא:) או מי שנפסקה ציצית טליתו בכרמלית לא הצריכו להניח טליתו שם וליכנס לביתו ערום (מנחות דף לח.): **והיא בבית הקברות.** האבדה: **ואינה לפי כבודו.** אין האבדה חשובה לפי כבודו להשיבה: **או שהיתה מלאכתו מרובה.** שדמי בטול מלאכתו לרדוף אחריה יתירים על דמי האבדה ולא ירצו הבעלים להשיב לו יותר ממה שמשיב להם ונמצא הוא מפסיד: **וליגמר מינה.** לגבי כלאים דאמרן פושטן אפילו בשוק: **ממונא.** קל מאיסורא: **ולאחותו מה תלמוד לומר.** בנזיר כתיב[כ] כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא וסמיך ליה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא להם דהא כולהו בכלל על נפש מת לא יבא היו ולמה יצאו לאביו פרט למת מצוה לאמו מה תלמוד לומר משום מת מצוה לא איצטריך דמלאביו נפקא ודרשי ליה בספרי ללמוד שאם היה נזיר זה כהן דהוו עליה שתי קדושות אף הוא לאמו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג והוא נזיר אף הוא לאחיו לא יטמא אבל מטמא למת מצוה ולאחותו מה תלמוד לומר אם אינו ענין לזה תנהו ענין למי שהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה: **ושמע שמת לו מת.** מקרוביו יכול יטמא להם: **אמרת לא יטמא.** הואיל ועונת שחיטת הפסח היא ותלה עליו חובת הפסח שהוא בכרת אם יטמא יבטל מלעשות פסח. ולמול את בנו נמי (א) מצות כרת היא ואית דאמרי בערבי פסחים נמי קאמר דמילת זכריו מעכב הפסח[ל]:
אבל

מסורת הש"ס

א) תוספתא פ"ג שמחות פ"י, ב) [עירובין סג. סנהדרין סב. שבועות ל:], ג) עירובין דף ל: פסחים דף לב: מו"ק דף ה: חגיגה דף כה: כתובות דף כח: בכורות דף כט. נדה דף נז. [ועיין בכל המקומות ותמצא שינוי נוסחאות בלשונותיהם], ד) מנחות דף לז: [שבת פא: לב: מגילה ג: עירובין מא:], ה) [גיטין דף נט: נזיר דף ג:], ו) סנהדרין דף יח: ב"מ דף ל., ז) [כתובות מ: מו: קדושין ב: ב"מ ג:], ח) מגילה ג: נזיר מח: סנהדרין לה: זבחים ק., ט) [כתובות מה:], י) [ד"ה לקראת אמר ד"ה מדלגין], כ) [במדבר ו], ל) [יבמות ע:], מ) [חולין עב.], נ) [ותוספתא פ"ג דמכות], ס) [בשבת קנב: ד"ה עד שיסתם כתבו תוס' ביתר ביאור ע"ש וע"ע תוס' כתובות דף ד: ד"ה עד ותוס' סוכה כג. ד"ה ולא ותוס' סנהדרין מז: ד"ה משיסתום], ע) [וע"ע תוס' נזיר נג: ותוס' כ"ב ק: ד"ה ורומז].

◆

תורה אור השלם

1. אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְיָ: משלי כא ל
2. עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: דברים יז יא
3. לֹא תִרְאֶה אֶת שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: דברים כב א
4. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ: במדבר ו ז

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אמרת וכו' נמי מצוה שיש בה כרת הוא: (ב) תוס' ד"ה מדלגין וכו' תימה לפ"ה דאמרינן פ"ק דעירובין אין כל"ל. ותיבת גבי נמחק: (ג) בא"ד כסוי לארון. נ"ב פי' כתובי' ד: בד"ה עד שיסתום וכס"פ שואל קנב: תפור' יותר וע"ש: (ד) ד"ה רוב וכו' טפח על טפח ברום טפח וכו' אלא כשיש:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש הוסיף, ושפיר קא חייץ.

◆

רב נסים גאון (המשך)

דבית הפרס במס' אהלות (פרק יח מ"ב) במתניתין ובתוספתא (פרק יז) ובפרק משקין בית השלחין (מו"ק ד"ה) תניא ג' בית הפרס הן שדה שאבד בה קבר ושדה שנחרש בה קבר ושדה בוכין מאי שדה בוכין א"ר יהושע בר אבא משמיה דעולא שדה שמפטירין בה מתים וטעמא מאי אמר רב חסדא אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה ופרישו קמאי ומאי היא בית הפרס שדה שנחרש בה קבר ועד כמה [אהלות פי"ז מ"א] ק' אמה לכל רוח ורוח דקבר משוי בית הפרס מקום הקבר טומאה דאורייתא היאך נתחדש טומאה דרבנן דלמא איכא עצם כשעורה אי נמי אית ביה עפר בית הקברות לפי שאי אפשר לעצם כשעורה שלא נישוף ברגל עיקרה בסיפרי (פ חקת) וכל הנוגע בעצם זה עצם כשעורה וכך העתיקו משמו של נביא עליו השלום כדאמרינן [נזיר נז:] עצם כשעורה הלכה ואמרינן תו (עירובין ד) שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני שיעורין דאורייתא נינהו דכתיב (דברים ח) ארץ חטה ושעורה ומפרשי לה שעורה עצם כשעורה (דמסקי) [ומסקינן] הילכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי ואיתה נמי בסדר טהרות במתני'